

82. Shim-tu u-bal-li-ma «ճահատագիրը տարաւ» արտայայտութիւնը մեռնելու հոմանիշ է:

83. Սուսերական է ծագումը այս բառին՝ Ma-na, Օ.Տ. քղ. արժողութեամբ կշիռ մը. Ամբողջ յառաջաւոր Ասորոյ մէջ, Եգիպտոսէն մինչև Հնդկաստան տարածուած էր այս կշիռը. Reallexicon der Indogermanischen Altertumskunde, O. Schrader, Strassburg, 1901, էջ 284: Հնդկերոպական, սեմական լեզուաբաններու և եգիպտերէնի մէջ կը հանդիպինք այս բառը: 1. — Հնդ. սանս. mana. Dictionnaire Sanscrit-Français, Par N. Stchoupak, L. Nitti, և L. Renou, Paris, 1932, էջ 563. յուն. μνάα, μνά, լատ. mina, հայ. մնաս, գերմ. mine, ֆր. mine: 2. — Սեմ., Ուգ. mn, Ugaritic Handbook, C. H. Gordon, Roma, 1947, էջ 246. եբր. מנא, ասոր. ܡܢܐ, արաբ. مينا, արամ. מנא: 3. Եգիպտերէնի մէջ, mnw, Wörterbuch der Aegyptischen Sprache, Adolf Erman und Hermann Grapow, Zweiter Band, Leipzig, 1928, էջ 82:

84. abnābi-ru-ti Փերուզակ կը նշանակէ, որովհետև, 1. — Սինայի փերուզակի հանքերը եգիպտէն շատ հեռու չեն. 2. — Արաբերէն ڤيروز, պարսկերէնը pirōzah, ասորերէնը ܦܝܪܘܙ, և 3. — փոքրիկ գնդիկներու թուումը, մեր բնագրին մէջ (1.000): R. C. Thompson, A Dictionary of Assyrian Chemistry and Geology, London, 1936, էջ 134:

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԱԲՂ. ԶՂՋԱՆՆԱՆ

(Ճարտնակիլի՝ 3)

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ԵՂԻՇԷ ՊԱՏՄԱԳԻՐ
ԵՒ
ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՍԸ

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ
ՄԱԶԳԷԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ ԱՆՈՐ ԴԱԲԱՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Զրագաշտը, Իրանի կամ Պարսկաստանի կրօնական բարեկարգիչ մըն էր, որ ապրեշցաւ շուրջ 2000-2200 տարիներ առաջ (Ն. Ք.): Զրագաշտը, քրմական նշանաւոր ընտանիքէ մը սեռած էր, ինքն ալ քուրմ մը եղաւ և միևնոյն ժամանակ քուրմի պաշտօն վարեց: Բակտրիան իր հայրենիքը եղաւ: Ան՝ կէս-աստուածներու, անկատար կրօնքի մը թշնամի և հակառակորդ անձ մը եղաւ, որ ի գին ամէն բանի և զոհողութեանց ուղեց Իրանական կամ Պարսկական կրօնքը բարեկարգել: Ումանք՝ Զրագաշտը, ո՛չ բարեկարգիչ և ո՛չ ալ նոր կրօնքի մը հիմնադիր չեն ուղեր ճանչնալ, այլ՝ լոկ փոթորիկի և հովերու շատուած մը կ'ուզեն ներկայացնել զայն, ումանք՝ անոր հայրենիք կուտան Մարաստանը այժմեան Ատրպատականը (Աղըրպէյճանի հանրապետութիւնը):

Զրագաշտ, շուրջ 20 տարեկանին իրրև մենակեաց և ճգնաօէր մը աշխարհէն քաշուեցաւ և մեկուսացաւ բարձր լեռան մը վրայ: Հոն, լեաներու և բարձրութեանց վրայ, աղօթքով, հսկումներով և ծումապահութեամբ ու խորհրդածութիւններով իր կեանքը անցուց: Ըստ ասանդութեան, Զրագաշտը, շուրջ 30 տարեկանին, գետեղերքը, Ատրպատականի մէջ, ի վերուստ յայտնութիւն մը, ատեիլք մը ունեցաւ: Հոն, գետեղերքը, Վօհու-Մանօ-ն (Վեհիմաց ոգին) իրեն երեցաւ և զայն յաւիտենականին Աստուծոյ գահին առջև առաջնորդեց, որուն հետ Զրագաշտը սկսաւ յարգանքով խօսիլ, երկիւղածութեամբ և հնա-

զանգութեամբ, սակայն զխոնակոններէն ոմանք, Վօհու-Մանօ Ամշասպանոյի մը յիշատակութեան պարագան նկատի ունենալով, կը յայտնեն թէ՛ այս ներկայացման աւանդութիւնը նոր է և ոչ թէ հին: Բաց ստոր, կ'ըսուի թէ, Զրադաշտը, հինգ կամ վեց յաջորդական տեսիլքներ ևս ունեցաւ, որոնք՝ իրարմէ մեծ և հիմնական տարբերութիւններ չեն ներկայացներ: Զրադաշտը, եօթը տեսիլքներէն վերջ Անկէ հրաման առաւ նոր կրօնքը քարոզել: Սակայն հակառակ ի վերուստ ստացած հրամանին, ի զուր եղաւ իր քարոզութիւնը, ըլլայ Իրանի, ըլլայ Թուրանի, ըլլայ Սագիստանի (Սէյխստան) մէջ, Զրադաշտի քարոզութեան դէմ, շատ բուռն և կատաղի կերպարանք մը առաւ քրեմերուն պայքարը և ընդդիմութիւնը, որոնք՝ ոգի ի բոլին դէմ կեցան բարեկարգական նորութեանց և ձեռնարկուած կերպերուն:

Այս անյաջողութիւններէն վերջ, Զրադաշտ Ահուրամագդային⁽¹⁾ հրամանաւ, Վըշտասպի արքունիքը զնաց և հոն արքունական պալատին մէջ, երկու տարի անցուց, Վշտասպ արքային, թագուհիին, իշխաններուն և իշխանուհիներուն ու պալատական պաշտօնատարներուն կրօնափոխութեան և քարոզութեանը համար: Զրադաշտը, իր պալատական քարոզութեան շրջանին, իրեն կողմնակից և հետեող ունեցաւ, ձամասպանունով նախարարը և անոր եղբայրը՝ Ֆրաշասօքորան, որ՝ թագաւորին գլխաւոր խորհրդականներէն մին էր: Զրադաշտը, իր կեանքի վերջին ժամանակները, կրօնական սուրբ պատերազմներով զբաղեցաւ, ընդդէմ անհաւատից և մոլեռանդ ժողովրդոց և այդ ժամանակ, պատերազմի մը մէջ սպաննուեցաւ 87 տարեկանին: Հին պատմիչներէն ո՛չ Հերոդոտոս և ո՛չ ալ Բոեննիփոն Զրադաշտ անունով ուէ մէկը չեն ձանձնար: Արեւմտեան աղբիւրներէն, յիշատակարաններէն և գրութիւններէն աւելի, արեւելեան աղբիւրներու յիշատակարաններով կարելի է Զրադաշտի կեանքը ուսումնասիրել:

Թանկագին և արժէքաւոր միակ արեւելեան յիշատակարանները, որոնց մէջ Զրադաշտի կեանքը մանրամասնութեամբ կը

պատմուի, Պարսկերէն երկու քերթուածներ կը կազմեն, Պատմութիւն Զրադաշտանունով, որուն հեղինակն է Զերդուստ պարսիկ մատենագիրը, որուն գործը խմբագրուած ըլլաւ կը թուի ժ. Գարու վերջերը (Յ. Բ.), ըստ վերոյիշեալ քերթուածներուն, սոյն օրէնսդրին և բարեկարգիին ծնունդը և կեանքը բազմազան և այլազան հրաշքներու, հրաշապատում զըրոյցներու պատմութիւն մը կը կազմէ:

Հոս ալ կը յիշուին Զրադաշտի յայտնութիւններն ու քարոզութիւնները. Զրադաշտի քարոզութիւնները՝ Հրամանաւարգրութեան (Dogmes) վրայ հիմնուած են: Զրադաշտ կրօնքը, մոզեբուն բարեկարգութեան, բարձրացման և ազնուացման հզօրագոյն ազգակներէն մին եղած էր:

Առանց Զրադաշտի քարոզութեան և բարեկարգութեան, Զրադաշտականութիւն մը կարելի չէ ըմբռնել...

Թ.

Ա Ի Ե Ս Ս Ս

(ԱԻԵՍՍԱ-ՁԵՆՏ ԿԱՍ ՁԵՆՏ-ԱԻԵՍՍԱ)

Աւետա-ն, հին Պարսիկներու սուրբ գիրքն էր, որ՝ Սասանեանց Հարստութեան հիմնադիր, Արտաշիր Ա. Սասանեան հաւաքեց, կազմեց և լրացուց զայն, Պարսիկ մոգպետներուն և մոզեբուն օգնութեամբ և օժանդակութեամբ: Արտաշիր Ա. թագաւորն ալ մոգ մ'եղած էր և մոգութեան սիրահար: Այս ըսել չէ թէ, Աւետա-ն Գ. գարու գործ մը կամ խմբագրութիւն մը եղած է: Աւետա-ն իր ամբողջութեամբ և յօրինուած քովը մոգութեան, կրօնական և ծիսական ու արարողական մասերով և վարդապետութիւններու ամբողջութիւն մը կազմող, այլևայլ ժամանակներու մէջ կազմուած և խմբագրուած գիրք մըն էր: Աւետա-ն, Պարսկաստանի կրօնական դրութեան համայնագիրտարանը կարելի է կոչել, ինչպէս որ Թալմուտը Եբրայեցի ժողովրդային կրօնական դրութեան համայնագիրտարանը կը կազմէ իր ամբողջ սարքով:

Այս գրութիւններուն ստուար մասը, հին և վաղնջական ժամանակներ կը վերանայ: Ըստ աւանդութեան, Աւետա-ն Մեծն Աղեքսանդր աշխարհակալէն առաջ արդէն

(1) Ահուրամագդա, մեծ գիտուն կամ գերագոյն իմացականութիւն կը նշանակէ:

գոյութիւն ունէր: Իսկ ուրիշ աւանդութեան վրայ համաձայն, Մեծն Աղեքսանդր աշխարհակալ կրակի տուած էր Աւեստայի ընտիր և հազուագիւտ օրինակները և սակայն հրաշքով մը, Աւեստայէն ամենէն հին և ընտիր օրինակ մը հրկիզումէն փրկուած և պատուած էր:

Աքիմհենանց Հարսուութեան (668 Ն. Ք. 330 Յ. Ք.) թագաւորները մեծ խնամք, հոգածութիւն և սէր ցոյց տուած էին իրենց սրբազան գիրքերը պահելու և պահպանելու համար: Նոյնիսկ պէտք տեսնուելեցաւ, Աւեստան Պահլաւերէնի թարգմանել, զատնզի՛ Աւեստա-ն հին Պարսկերէնով գրուած ըլլալով, շատ դժուար էր զայն հասկնալ: Աւեստա-ն գիրք մը չէր, այլ բազում գիրքերու ամբողջութիւն մը կը կազմէր: Աւեստայի գիրքերէն մաս մը, Ֆայցեալ միւսներէն կը զանազանուին իրենց ունեցած լեզուովն ու բանաստեղծական վեհ և ընտիր յօրինուած քովը և Պարսկաստան բանաստեղծներու հայրենիք նկատուած է:

Այս գիրքերը կը կազմեն Հինգ Կաթաները (Les cinq Gâthas) կամ Օրհներգութիւնները, որոնք վարդապետական քերթուածներ են, նոյնիսկ ըստ ոմանց, անոնք Զրադաշտութեան հիմնադիր Զրադաշտին բուն հեղինակութիւններն ըլլալ կը կարծուին: Արաքացի պատմիչ, Ապու-ձաֆիր-Աթթավարայիի վկայութեանը համաձայն, Աւեստա-ն, 12.000 հորթի ընտիր կաշիներու վրայ գրուած էր: Սասանեանց Հարսութեան ժամանակ, հաւաքուած Աւեստա-ն 21 գիրքերէ կամ նուսխերէ (Նուսխայ) բաղկացած էր, ասոնցմէ ոմանք մեծ մասամբ կորսուած են:

Այժմեան Աւեստան երեք զլխաւոր մասերէ կը բաղկանայ, որոնք են հետեւեալները:

1. — Վենտիտատ-ը (Vendidâd), որ աւանդութեանց և մաքրութեանց օրէնքները կը պարունակէ և 22 զլուխներէ կամ Գարդարներէ (Fargards) կը բաղկանայ:

Վենտիտատ-ը, Աւեստային ամենակարեւոր մասերէն մէկն է, ան տարածուն կերպով և յաջորդաբար, Մազդէական կրօնքին վարդապետութիւնը, կրօնական ըմբռումներն, Օրէնսդրութիւնը և վերջապէս անոր օրէնքները կը ծանօթացնէ:

Վենտիտատ-ը ինչպէս ըսինք, 22 զլուխներու կամ Գարդարներու (Fargards) կը բաժնուի: Յիշեալ 22 Գարդարները (Fargards) երկու զլխաւոր հատուածներու կը բաժնուին:

Ա. — Վենտիտատ-ը՝ Աւեստայի միւս գիրքերէն կը զանազանուի անով որ, ան՝ Ահուրա-Մազդայի և Զրադաշտի միջև տեղի ունեցած խօսակցութիւնները կը պարունակէ:

Բ. — Երկուտեք տեղի ունեցած այս խօսակցութիւններէն վերջ, Զրադաշտ տեսիլք մը կը տեսնէ, ուր՝ Զրադաշտը Ահուրա-Մազդային կը ներկայանայ և անոր հրամանաւ ինքզինքը մարգարէ և առաքեալ կը հռչակէ, քարոզելու համար իրեն յայտնուած նոր կրօնքը և անոր հիմնական վարդապետութիւնը: Վենտիտատ-ին կարգ մը զլուխները հնօրեայ ըլլալ կը թուին: Իսկ Վենտիտատին ինչ ինչ մասերն ու բաժանումները, մինչև Զրադաշտականութեան առաջին շրջաններուն կը վերանան:

Նախապէս Զրադաշտական կրօնքն ալ, ճիշդ ու ճիշդ ու համանման Պուտայականութեան եղանակով Պարսկաստանի մէջ տարածուեցաւ: Սակայն և այնպէս, Վենտիտատը, իր ներկայ վիճակին մէջ պակասաւոր գործ մըն է, հաւանական է որ, այս գիրքին ինչ ինչ մասերն ու բաժանումները կորսուած են:

2. — Եասնա-ն (Yasna կամ Yaçna), ժամակարգութեան, զոհադործութեան գիրքն է, որ 72 զլուխներէ կամ Հա-երէ (Hâ), բաղկացած է:

3. — Եաշտք, որոնք 20-ի չափ օրհներգութիւններ են: Այս օրհներգութիւններուն մէջ, իւրաքանչիւր չաստուծոյ համար, առանձինն աղօթք, պաղատանք և աղերս մը կայ: Եաշտքը առաւելապէս պաշտամունքի գիրք մըն է, աղօթքով և զօհերով ընդհելուզուած:

Աւեստայի միւս փոքր մասերն ու բաժանումներն են հետեւեալները:

1. Վիսբերեալ (Vispered) որ՝ Եասնային յաւելուած մըն է, ուր՝ Եասնային վերաբերեալ այլևայլ ընդլայնումներ կան:

2. Կարգ մը գրութիւններ, տոմարներ, տոմարական գիտելիքներ, աղօթքներ և զառաւորուած առակներ են. և էն:

3. Վենտիտատ-Սատէ-ն (Vendidâd-Sâdê) կամ պարզ Վենտիտատը:

4. *Սորատ-Աւեստա-ն* (Khorda-Avesta) (փոքրիկ Աւեստան), ուր՝ կան աղօթքներ զանազան գիւքերու ուղղուած նուագներով, ի մասնաւորի Փարսի բարեպաշտաներու համար յօրինուած:

Այժմ՝ Հնդկաստանի Պոմպէյ քաղաքին մէջ, Փարսիներու քով կը գտնուին Աւեստայի Պահլաւերէն և Սանսկրիտ լեզուով գրուած ինչ ինչ հնամենի գրչագիրներ, մեկնութիւններ և ընտիր օրինակներ:

Առաջին անգամ *Ջենտ-Աւեստա-ն* ֆրանսերէնի թարգմանեց Յրանսացի գիտնական և հնագէտ Պրն. Անքըթիլ-Տիւրետոնը (Anquetil-Duperon) 1771-ին, որ Հնդկաստան գնաց և հոն տասը տարիներ մնալով հոնկէ Յրանսա բերաւ *Ջենտ-Աւեստայի* ընտիր և հին գրչագիրներ, իրեն հետեցան և *Ջենտ-Աւեստան* գերմաներէնի թարգմանեցին *Տը-Հարլէզ* (De Harlez), *Տարմեսթեթէր* (Darmesteter) և ուրիշ ականաւոր գիտնականներ: Աւեստան, այնպիսի գիրք մըն էր, ուր միթէր խառնուած էր իրականութեան հետ և գոյնար էր զանոնք իրարմէ զատել ու բաժնել:

Մ ա ռ Ո Ր Ո Ւ Բ Ի Լ Ո Ւ Ն Ե ր

✧ *Ջրադաշտական* կրօնքը Մազդէականութիւն կը կոչուի իր չաստուծոյն անունով (Մազդա = մեծ գիտուն), *Ջրադաշտականութիւն* կը կոչուի իր հիմնադրին՝ *Ջրադաշտի* անունով: Փարսիսմ կը կոչուի իր հետևողներու կողմէն, իսկ Մոզուութիւն կը կոչուի իր պաշտօնեաներուն անունովը՝ որոնք մոզեր եղած են ընդհանրապէս: Մազդէականութիւնը կրակի կրօնք ալ կոչուած է: Պարսիկները կրակը աստուածութիւն մը կը նկատէին: կրակը, Որմիզդի որդին էր, որ կ'ոչնչացնէր Արհմի բոլոր արարածները, և Պարսիկները կրակը կը պաշտէին իբրև Որմիզդի որդին և Մազդէականութիւնը իր խորքին մէջ կրակի կրօնք կոչուած էր:

✧ Սասնեանց *Հարստութեան* ժամանակ, ի մի հաւաքուած Աւեստա-ն, իր նախկինին շատ մէկ փոքր մասը միայն կը պարունակէր, ինչպէս որ այժմեան Աւեստան ալ իր կարգին իր նախորդին մէկ փոքր մասը կը պարունակէ ինչպէս որ կատարուած քննութիւնները ցոյց տուած են:

Մոզերը, *Ջրադաշտական* դերին զխառն առջնորդողներն ու վարդապետներն էին:

✧ Վենտիտատ-ին առաջին ֆարկարտի մէջ կը յիշուին բոլոր այն երկիրները, ուր *Ջրադաշտականութիւնը* սկսաւ իբրև կրօնք մը քարոզուիլ ու տարածուիլ:

Հոն յիշուած երկիրներն են, Պուխարայ, Մարաստանի արևելքը, Պարսկաստանի հիւսիս-արևելքը, ինչպէս նաև Աֆղանիստան:

✧ Աւեստա կ'ըսուին Սանսկրիտ կամ երանեան լեզուով գրուած գիրքերը կամ գրութիւնները, որոնք՝ ըստ աւանդութեան, *Ջրադաշտի* և իր յաջորդներուն կողմէն գրուած ըլլալ կը թուին: *Ջենտ* կ'ըսուին Աւեստայի Պահլաւերէն թարգմանութիւններն ու մեկնութիւնները:

Բազանց կ'ըսուին Ե. դարուն (Յ. Գ.) Պարսկերէն գրուած գիրքերը, մեկնութիւններն ու բացատրութիւնները:

✧ Պարսիկները, եգիպտացիներու նման արեգակնային տարի կը գործածէին, որ՝ 12 ամիսներ ունէր, իւրաքանչիւրը 30 օրերէ կը բաղկանար, իսկ ութերորդ ամսուն վերջը 5 օր կը զնէին իբրև Աւելեաց (Ֆերվարտէկան) $12 \times 30 = 360 + 5 = 365$ օր:

Պարսկական և եգիպտական տարեմուտը, զարնան գիշերահաւասարին կը հանգիպէր, Նէվրուզ (նոր օր) կը կոչուէր: Իսկ 120 տարուան ընթացքին յաւելեալ ամիս մը կը զնէին տարւոյն ամիսներուն վրայ, որով այդ տարին 13 ամիս կ'ունենար: Իրենց ամիսներու անուններն էին. 1. Ֆէրվէրտին, 2. Արտիպէհէշտ, 3. Խօրտատ, 4. Տիր, 5. Միւրտատ, 6. Ծահրէվար, 7. Միհր, 8. Ապան, 9. Ազէր, 10. Տայ, 11. Պահման, 12. Իսֆանտարմատ: Պարսիկները, ամսուան իւրաքանչիւր օրը, այս կամ այն դից և հրեշտակաց նուիրած էին:

Երանեաները, ինչպէս նաև հին Պարսիկները օրը 5 մասերու կը բաժնէին հետեւեալ կերպով.

1. Արևին ծագումը (Արշալոյս).
2. Կէս օրը.
3. Արևին մայրամուտը (Վերջալոյս).
4. Գիշերը, երբ խաւարը կը տիրէ և աստղերը երկնակամարին վրայ կը փայլին.
5. Առաւօտեան դէմ, ուր՝ աստղերուն փայլը տակաւ առ տակաւ կը նուազի:

Ը.

ՄԱԶԴԷԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔԻՆ
ՎԱՐԳԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ
ՈՐՄԻՋԻ ԵՒ ԱՐՀՄՆ
ԱՄՇԱՍՊԱՆԳՆԵՐ
ՅԱԻԻՏԵՆԱԿԱՆ ՊԱՅՔՈՐ

Մազդէական կրօնքին վարդապետու-
թիւնը, երկու սկզբունքներու վրայ հիմնու-
ած էր, մին՝ բարի, իսկ միւսը՝ չար: Այս
կրօնքին հետեողները, երկարամտեան (Dua-
listic) կոչուած են: Ահուրա-Մազդան (Մեծ
գիտունը կամ ամենազէտը), զերագոյն և
միակ ստեղծիչը կը ներկայանար. այս ա-
նունը յետոյ Որմիզդի փոխուած է: Տիե-
զերքին մէջ ինչ որ բարի էր, ան ստեղծած
էր: Ահուրա-Մազդային հակառակորդն էր
Արիմը կամ Ահրիմանը (Ահարաման), որ
չար բաներուն արարիչն էր: Մին՝ լոյսի
մէջ կը բնակէր, իսկ միւսը՝ խաւարի մէջ:
Այս երկուքը իրարու հետ յաւիտենական
պայքարի մէջ կը գտնուէին: Մին՝ լոյսի
թագաւոր, իսկ միւսը՝ խաւարի թագաւորն
էր: Որմիզդ, մինակ կամ առանձինն չէր
իր այս յաւիտենական պայքարին մէջ ընդ-
դէմ Արիմի: Որմիզդ իրեն վեց օգնական-
ներ ունէր, որոնք Ամէշա-Սպանդա (Ame-
sha-Spenta) կամ Ամշասպանդներ կը կոչ-
ուէին: Ամէշա-Սպանդա (Amesha-Spenta)
Ձեռներէն անմահ բարերարներ կը նշանակէ
կամ կը թարգմանուի: Չրազաշտականու-
թեան մէջ վեց աստուածութիւններ կային,
որոնք՝ Ահուրա-Մազդային կը յաջորդէին,
որոնցմէ իւրաքանչիւրը, արարչութեան
այս կամ այն մասերուն կը տիրէր:

«Նղիշէ»ին բացատրութեամբ, 7-ը հո-
գինոց խումբ մըն էր «Համհարզ քաջ եօթ-
ներորդաց աստուածոց» (Բ. Յեղ. էջ 61):
այսինքն՝ Որմիզդ և իրեն 6 Ամշասպանդ-
ները: «Համհարզ» բառը, հոս իրարու
զաղանիքը գիտցող, խորհրդակից, մտե-
րիմ, նիզակակից և արբանեակ, ընկեր ի-
մաստովը զորձածուած է: Ահուրամազդա-
յին կամ Որմիզդի օգնականները «Անմահ
ողիներ», «Անմահ սուրբեր» կոչուած էին,
որոնց կարգին գասուեցաւ նաև Միհրն ալ:

Ահուրամազդայի կամ Որմիզդի Ամ-
շասպանդներ եղած են հետեւեալները Ձեռ-
ներէն անուններով:

1. — Վօհու-Մանօ (Vohu-Manu), «Վե-
հիմաց», «բարի ոգի» իմաստով, որ իմա-

ցականութիւնը կը ներկայացնէր, որ կ'իշ-
խէր մարդոց և հօտերուն վրայ:

2. — Աշա-Վահիստա կամ Արետա-
Վահիստա (Arela Vahista), բարեպաշտութիւն,
առաքինութիւն, արիւթիւն, ուղղութիւն
իմաստով, որ կ'իշխէր կրակին վրայ:

3. — Սշաթրա-Վէրիա (Khsathra-Vairy),
թագաւորութիւն, փափաքուած վեհապե-
տութիւն և աշխարհապարութիւն իմաստով,
որ կ'իշխէր մետաղներուն վրայ:

4. — Սքենդա-Արամէյտի (Spenta-Ara-
maiti), Սպանդարամտա, որ կատարեալ
մտածողութիւն կը նշանակէ, որ իզական
միակ աստուածութիւնն եղած էր Ամշաս-
պանդներուն մէջ, որ կ'իշխէր երկրին վրայ:

5. — Հօրվադատ (Haourvatate), որ փըր-
կութեան ոգին եղած էր, որ կ'իշխէր ջրոց,
բուսոց և առողջութեան վրայ:

6. — Ամերեդատ (Ameretati), որ անմա-
հութեան ոգին եղած էր (հմտ. = Յամայր
տարիներ):

Արիմը կամ Ահրիմանը, իր կողմէն 6
օգնական գէներ ընտրած էր, կուռելու և
մարտնչելու Որմիզդի և անոր 6 Ամշաս-
պանդներուն դէմ: Արիմի 6 Ամշասպանդ-
ներն էին հետեւեալները:

1. — Աքէմ-Մանօ (Akem-Mano) «Չար
խորհուրդ» իմաստով որ չար խորհուրդներ
կուտայ, ան հակառակորդն էր Վօհու-Մա-
նօյին:

2. Ինտրա (Indra), Աշա-Վահիստային
հակառակորդն էր, մարդոց չար խրատասու-
նկատուած էր, որ զանոնք հեռացնել կը
ջանար բարեպաշտի մտածողութիւններէ:

3. — Սօրու (Sauru), որ հակառակորդն
էր Սշաթրա-Վէրիայի, բնաւորութեան և
անիշխանութեան գէն էր:

4. — Կաօն-Հէթիյա (Nāon Haithya)
հակառակորդն էր Սքենդա-Արամէյտի,
ամբարշտութեան և հպարտութեան գէն էր:

5. — Տօրու (Tauru) հակառակորդն էր
Հօրվադատի:

6. — Ջէրի (Zairy), հակառակորդն էր
Ամերեդատի:

Հօրվադատի և Ամերեդատի հակառա-
կորդները մարդոց անունները կը թուեա-
ւորէին:

Աստնցմէ գատ, գոյութիւն ունէր ողի-
ներու բազմութիւն մը ևս (տե՛ս Եզնիկ, Եղծ
Քէշին Պարսից Բ. Գիրք):

ՊԱՐԳԵԻ ՎՐԳ. ՎՐԹԱՆԷՍԵԱՆ
(Շարունակելի՛ 13)